

Аналіз діаграм стану

Діаграми стану дозволяють виконати аналіз стану сплавів, а саме: визначити їх фазовий склад, хімічний склад кожної фази (тобто вміст у них компонентів), вагове співвідношення фаз (скільки важить кожна фаза). Це виконується по-різному в однофазних і двофазних областях.

В однофазній області вага фази дорівнює вазі сплаву, а її хімічний склад відповідає складу сплаву. Так, при температурі t_1 , сплав I (див. Рис. 3.5, a) знаходиться в рідкому стані, тобто має однофазну структуру. Склад і рідини, і сплаву визначається проекцією точки a на вісь концентрацій (72% Sb і 28% Pb). Вага фази, тобто рідини, дорівнює вазі сплаву.

Таким прийомом можна користуватися при аналізі стану сплавів в двофазних областях. Це пов'язано з тим, що при зміні температури хімічний склад фаз і їх маса не залишаються постійними. Так, наприклад, в процесі кристалізації заевтектичних сплавів системи "Pb - Sb" при зниженні температури від лінії ликвидус до лінії солидус змінюється хімічний склад рідини - в ній збільшується кількість свинцю за рахунок виділення з рідини сурми, при цьому маса рідини зменшується, а твердої фази - збільшується (сумарна маса фаз залишається постійною, рівною масі сплаву).

Аналіз стану сплавів виконують наступним чином (див. Рис. 3.5, a). Через точку b , що характеризує стан сплаву на діаграмі, проводять горизонталь - *Коноді* - до перетину з лініями діаграми, що обмежують двухфазну область, в якій лежить задана точка (точка z - перетин Коноді з кордоном однофазної області існування рідкої фази; d - твердої).

Фазовий склад сплаву при даній температурі визначиться фазами тих однофазних областей, з якими перетинається Коноді. У наведеному випадку фазовий склад сплаву - це рідина (точка e) і сурма (точка d). **Хімічний склад фаз** відповідає проекція точок перетину Коноді і ліній діаграми стану на вісь концентрацій. Кожна проекція показує склад тієї фази, з якою межує точка перетину. Так, точка z' визначає концентрацію компонентів в рідкій фазі (44% Sb і 56% Pb), а точка d' - концентрацію компонентів у твердої фазі (це чистий компонент - Sb) (див. Рис. 3.5, a).

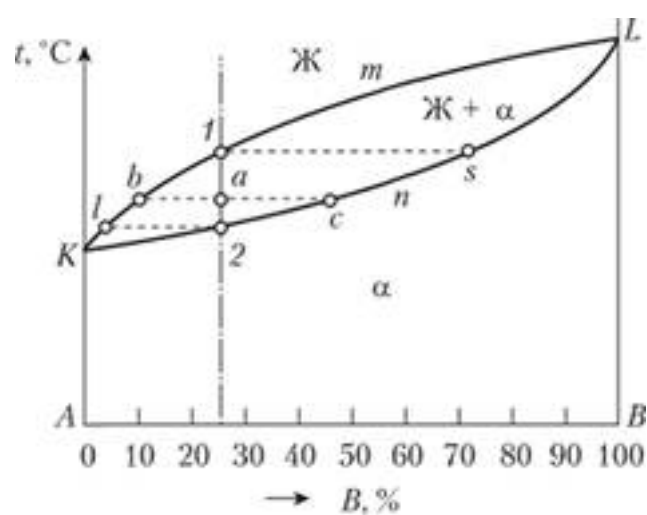
Таким чином, лінія ликвидус є лінією насичення: вона показує граничну розчинність компонентів в рідині при даній температурі.

Маси фаз визначаються за допомогою правила важеля. У будь-якій точці, тобто при будь-якій температурі, загальна маса сплаву відповідає довжині Коноді - відрізка cd . Кількість відповідної фази визначається протилежними відрізком: маса рідини - відрізком bd , а твердої фази - відрізком cb .

Діаграми стану сплавів, компоненти яких утворюють тверді розчини

Тверді розчини необмеженої розчинності

Діаграма стану для випадку повної взаємної розчинності компонентів A і B у рідкому і твердому станах представлена на рис. 3.7. Лінія KmL є лінією ликвидус, лінія KnL - лінією солидус. Вище лінії ликвидус існує тільки рідка фаза, а нижче лінії солидус - тільки тверда, що представляє собою твердий розчин α . Між лініями ликвидус і солидус в рівновазі знаходяться дві фази - рідина і α -твердий розчин. Розглянемо процес кристалізації одного зі сплавів даної системи. До точки 1 (тут і далі під точкою мається на увазі відповідна температура) сплав знаходиться в рідкому стані.

Мал. 3.7. Діаграма стану сплавів, компоненти яких утворюють тверді розчини необмеженої розчинності

При досягненні температури, відповідної точці 1 , з рідини починає кристалізуватися α -твердий розчин. Процес кристалізації протікає при зниженні температури, оскільки відповідно до правила фаз в двухкомпонентній системі при наявності двох фаз число ступенів свободи дорівнює 1 ($C = 2 - 2 + 1$).

У процесі кристалізації сплаву (інтервал $1-2$) відбувається зміна концентрації компонентів в фазах і кількісного співвідношення фаз: хімічний склад рідкої фази змінюється по лінії 11 ; хімічний склад α -твердого розчину - по лінії $s2$; кількість рідкої фази зменшується (відрізок ac - в точці 2 його величина дорівнює нулю - відбулося повне затвердіння), а твердої (відрізок ab) зростає. При досягненні точки 2 кристалізація сплаву закінчується, а нижче точки 2 відбувається охолодження сплаву в твердому стані.

Внутрікристалітної сегрегація проявляється в неоднорідності складу всередині окремих кристалітів. Кристали твердого розчину, що утворюються в початковий момент кристалізації, містять більшу кількість тугоплавкого компонента B , ніж шари, що приєднуються до виділився кристалу при зниженні температури. У них концентрація тугоплавкого компонента поступово знижується. Це легко простежити по діаграмі стану, визначаючи зміну складу α -твердого розчину в інтервалі температур між лініями ликвидус і солидус (в момент початку кристалізації склад a відповідає проекції точки s , в кінці - точці 2). Такий вид ликвации проявляється тим сильніше, чим більше відстань між лініями ликвидус і солидус сплаву. Внутрікристалітної ізоляція може бути зменшена в результаті тривалої витримки сплаву, що знаходиться в твердому стані, при температурах, близьких до температури солидусу (гомогенізований отжиг), що забезпечує досить високу швидкість дифузії і призводить до вирівнювання хімічного складу зерен.

Світлана
Допоможу написати роботу